

Lausunto

30.04.2026

Asia: VN/25987/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Viite: VN/25987/2023

Asia: Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Esityksessä ehdotettaisiin säädettäväksi uusi tartuntatautilaki.

Tartuntatautilainsäädännön kokonaisuudistuksen tavoitteena on vahvistaa kansallista kykyä torjua tartuntatauteja tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Tavoitteena on sekä vastata päivittäisen tartuntatautien torjuntatyön tarpeisiin että mahdollistaa nopea reagointi ja riittävät toimivaltuudet paikallisten ja laajojen epidemioiden sekä pandemioiden torjumiseksi. Tartuntatautilainsäädännön uudistuksen keskeisenä tavoitteena on ehkäistä ja torjua tartuntatauteja ja niistä yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Tavoitteena on mahdollistaa joustava ja riskiperusteinen torjuntakeinojen käyttö perusoikeudet huomioiden.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry (jäljempänä MaRa) toteaa lausuntonaan seuraavaa:

1. Elinkeinotoiminnan rajoittaminen koronapandemiassa

Matkailu-, ravintola- ja tapahtuma-alan yrittäjät ja työntekijät joutuivat kärsimään koronapandemian torjunnasta aiheutuneet erittäin vahingolliset taloudelliset ja henkiset seuraamukset. Monien muiden alojen yrityksillä liiketoiminta kehittyi jopa korona-aikaa edeltänyttä aikaa paremmin. Monien alojen työntekijöille korona merkitsi vain siirtymistä etätöihin. Koronarajoitukset koskivat vain joitakin toimialoja ja niiden työntekijöitä, mutta heitä ne koskivat sitäkin syvällisemmin.

Tasavallan presidentti ehdotti koronapandemian alkuvaiheessa koronanyrkin perustamista. Siinä olisivat olleet edustettuina monet hallinnonalat. Sen etuna olisi ollut koronapandemian vaikutusten tarkastelu laajasti.

Koronapandemian johdon antaminen STM:lle oli iso virhe, josta kärsivät rajoitusten kohteena olevien toimialojen yrittäjät ja työntekijät. STM käsitteli koronapandemiaa, rajoitustoimia ja niiden vaikutuksia vain omasta näkökulmastaan välittämättä lainkaan niiden muulle yhteiskunnalle aiheuttamista erittäin vahingollisista seuraamuksista. Oppina koronapandemiasta on, ettei näin laajasti yhteiskuntaan vaikuttavan pandemian johtotoimia voida antaa ministeriölle, jonka katsontatapa on niin kapea kuin STM:n.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että toteutetaan valtioneuvoston kanslian toimesta laaja, ulkopuolinen tutkimushanke koronakriisin opetuksista. Tutkimushankkeessa käsitellään ainakin kriisin johtamista, varautumista ja perusoikeusrajoituksia.

Venäjän hyökkäyssodan alettua helmikuussa 2022 koronakriisi unohtui uuden kriisin tieltä eikä valtioneuvostolla ollut halua toteuttaa tutkimushanketta. STM:n toiminnasta koronapandemian johdossa tulisi tehdä laaja puolueeton selvitys. Selvitys on tehtävä ennen kuin tartuntatautilain valmistelua jatketaan lausuntokierroksen jälkeen.

MaRa on lausunnossaan sosiaali- ja terveysministeriön muistiosta tartuntatautilainsäädännön kehittämistarpeista lausunut tarkemmin niistä lukuisista epäkohdista, jotka liittyivät sosiaali- ja terveysministeriön toimintaan rajoitussäännösten valmistelussa.

<https://www.mara.fi/ajankohtaista/lausunnot-ja-kannanotot/lausunto-koskien-sosiaali-ja-terveysministerion-muistiota-tartuntatautilainsaadannon-kehittamistarpeista.html>

Epäkohtana oli myös se, että toimijat joutuivat kahden koronarajoitusvuoden aikana kärsimään rajoituksista, joiden yhteys viruksen leviämisen ehkäisyyn oli olematon tai heikko tai rajoitukset olivat kohtuuttoman ankaria ottaen huomioon se, kuinka vähän viruksen oli osoitettu levinneen rajoituksen kohteena olevissa paikoissa. Kohtuutonta oli myös se, että rajoituksia jatkettiin tilanteessa, jossa suurin osa väestöstä oli rokotettu ja suurin osa vakavan taudin saaneista oli rokottamattomia. Rajoituksia tehtiin myös siitä syystä, että tartuntoja ei pystytty jäljittämään riittävän nopeasti. Jäljityksen viivästyttämisestä johtuvia rajoituksia on vaikea perustella tartuntatautilain säännöksillä.

Sääntely aiheutti matkailu- ravintola- ja tapahtuma-alan yrityksille kohtuuttomia vaikeuksia ja seuraamuksia. Toiminta estyi joko kokonaan tai se aiheutti kohtuutonta haittaa ja ylimääräisiä kustannuksia. Seuraavassa kuvataan käytännön esimerkkejä rajoitusten kohtuuttomuuksista (ei tyhjentävä):

- Ensimmäisen ravintolasulun jälkeen ravintoloissa oli hetken aikaa voi-massa ns. buffetkielto. Lounasravintoloissa ja buffet-ruokapaikoissa henkilöstö joutui annostelevaan asiakkaalle ruoan lautaselle. Asiakas sai ottaa kahvia/teetä vain laitteesta (kahviautomaatti tai mekaaninen annostelija) – pannusta asiakas ei saanut itse kaataa kahvia/teetä kuppiinsa. Ravintolat joutuivat annostelevaan kahvimaidon pieniin kertakäyttöpakkauksiin, koska asiakas ei voinut itse kaataa maitoa kuppiin maitokannusta. Kahvilinjastolla pullat/leivät jouduttiin yksittäispakkaamaan muoviin. Hotellit joutuivat supistamaan ja muokkaamaan hotelliaamiaistaan (aamiaispakkaus), koska hotelliaamiaisella asiakkaat eivät saaneet hakea itse haluamiaan tuotteita aamiaisbuffetista. Kauppojen buffetit toimivat koko korona-ajan normaaliin tapaan.
- Kireät anniskelu- ja aukioloaika-rajaukset estivät iltaravintoloiden ja yökerhojen toiminnan kokonaan. Illallisravintoloiden toiminta oli kireiden anniskeluaika-rajauksien aikana myös mahdotonta, kun asiakkaat saivat nauttia illallista esimerkiksi klo 18–21, mutta tämän jälkeen ruokailu ja alkoholijuominen nauttiminen ravintolassa oli kielletty. Vuoden 2022 alussa ruokaravintolatkin määrättiin suljettavaksi kello 18, jolloin illallisravintoloita ei ollut taloudellisesti kannattavaa edes avata. Kellon-aikojen merkitystä viruksen leviämisen erityisesti ruokaravintoloissa ei koskaan perustelu vakuuttavasti. Ruokaravintolat olivat THL:n riskipotentialitaulukon mukaan matalan riskin tiloja.
- Säännös, jonka nojalla vain välttämätön liikkuminen omalta istumapaikalta oli sallittua ravitsemisliikkeessä (=liikkumisrajoitus), esti tanssi-, disko-, karaoke- ja keikkaravintoloiden liiketoiminnan harjoittamisen, koska esimerkiksi tanssiminen ja karaokelaulualueelle siirtyminen oli kiellettyä.
- Keilahalleilla on keilaratojen päässä anniskelualueet. Keilaaja ei voinut siirtyä pöydän äärestä heittämään keilapalloa, kun ravintoloissa oli voimassa liikkumisrajoitus. Keilahallit joutuivat supistamaan anniskelualueitaan keilaamisen mahdollistamiseksi. Biljardisaliin on haettu anniskelu-oikeudet. Liikkumisrajoituksen aikana asiakkaat eivät voineet pelata biljardia, koska liikkuminen omalta istumapaikalta oli sallittua vain säännöksessä mainituissa tarkoituksissa. Nämä liikuntaa koskevat rajoitukset olivat perusteettomia, koska lajien luonne on sellainen, että harrastajien välille ei synny kontaktia.
- Ravintoloiden rahapeliautomaatit jouduttiin sulkemaan, koska ravintolan pöydästä ei saanut siirtyä peliautomaatille.
- Festivaali voidaan järjestää tartuntatautilain 58 §:n päätöksen nojalla noudattamalla OKM:n ja THL:n ohjetta koronaviruksen leviämisen estämiseksi. Ulkotarjoilualueella oli mahdoton perustaa, koska jokaiselle anniskelualueelle saapuvalla asiakkaalla olisi tullut järjestää oma istumapaikka pöydän tai muun tason ääressä.
- Kongresseja ja messuja ei voinut järjestää kireiden yleisötilaisuusrajoitusten aikana, koska aluehallintovirastojen päätöksissä ei annettu merkitystä sille, kuinka iso tila oli kyseessä. Sama henkilömäärärajoitus koski pientä kokoontumistilaa ja tuhannen neliön kokoontumistilaa. Vasta

koronapandemian loppuvaiheessa aluehallintovirastot suhteuttivat yleisötilaisuusrajoitukset käytettävän tilan koon mukaan.

- Tartuntatautilain 58 §:ään liittyen STM keksi, että yleisötilaisuuksia sai järjestää vain, jos yleisö eriytettiin toisistaan. Tämä oli esimerkiksi festivaaleille, kongresseille ja messuille mahdoton vaatimus. Esimerkiksi Helsingin Juhlaviikot jouduttiin aluehallintoviraston antaman määräyksen takia perumaan vain muutamia päiviä ennen festivaalin alkamista.
- Kylpylöiden allasosastot määrättiin tartuntatautilain 58 g:n nojalla suljettavaksi, vaikka tiloissa ei todennetusti ollut tapahtunut yhtään tartuntoja.
- Pahimmillaan sairaanhoitopiiri oli todennut, ettei virus ole levinnyt lainkaan ravintoloissa vaan kahdessa tehtaassa. Siitä huolimatta valtioneuvosto asetti ravintoloille ankarat rajoitukset. Tehtaille ei asetettu mitään rajoituksia.
- Juuri joulun alla 2021 valtioneuvosto ja aluehallintovirastot asettivat erittäin ankarat rajoitukset kylpylöille ja ravintoloille hyvin lyhyellä varoitusajalla, vaikka suuri osa väestöstä oli kattavasti rokotettu. Esimerkiksi Pohjois-Suomessa kylpylähotellit olivat täynnä joulun viettoon tulleita ulkomaalaisia matkailijoita. Kylpylät määrättiin suljettavaksi, vaikka kylpylöiden allastilat olivat THL:n riskitaulun mukaan vähäriskisiä tiloja. Uima-allasvesissä käytetään desinfiointikemikaalina klooriyhdisteitä, joiden ansiosta virukset tuhoutuvat nopeasti uima-allasveteen joutuessaan. Kylpylät olivat myös tehostaneet hygienia- ja siivouskäytänteitään. Rajoitus ja sulkutoimet olivat suhteettomia tuossa tilanteessa.

Kokoontumisrajoituksista ja asiakas- ja osallistujatilojen rajoituksista päättivät aluehallintovirastot. Koronapandemian aikana päätöksenteko kuitenkin siirtyi käytännössä näissäkin asioissa STM:lle, joka muun muasa ohjauskirjeillään antoi tarkkoja ohjeita aluehallintovirastoille tarpeellisista rajoitustoimista. Aluehallintoviraston mahdollisuudet poiketa STM:n ohjeista olivat rajalliset. Aluehallintovirastot noudattivat hyvin pitkälti STM:n antamia ohjauskirjeitä esimerkiksi yleisötapahtumien yleisömäärärajoituksissa. Kesällä 2021 STM ohjeisti tekemään yleisötilaisuuksiin yleisön eriyttämismääräyksiä, joita aluehallintovirastot esimerkiksi pääkaupunkiseudulla myös noudattivat.

Alueellisilla koronakoordinaatioryhmillä ja vastaavilla oli keskeinen asema koronarajoituksia määrättäessä. Niiden suosituksena antamat etätyösuositukset vaikuttivat joidenkin toimialojen yrityksiin jopa vahingollisemmin kuin rajoitukset. Suosituksilla oli laajoja vahingollisia taloudellisia vaikutuksia. Kun suositukset eivät olleet juridisesti sitovia, yritykset eivät saaneet niiden takia valtiolta korvausta menetetyistä liiketoiminnasta. Hyvänä esimerkkinä suosituksen vaikutuksesta on pääkaupunkiseudun koronakoordinaatioryhmän marraskuussa 2021 antama laaja etätyösuositus, mikä johti erittäin lyhyessä ajassa siihen, että pikkujoulukaudesta tuli heikko yritysten ja julkisen vallan toimijoiden peruuttaessa pikkujouluvarauksia. Koronakoordinaatioryhmien päätöksenteko ei ollut avointa ja se oli ryhmien kokoonpanon takia erittäin yksipuolista.

Koronakoordinaatioryhmillä oli merkittävä lakiin perustumaton rooli aluehallintoviraston asettamien rajoitusten sisällöstä päätettäessä. Koronakoordinaatioryhmissä ei arvioitu rajoitushaittojen hyötyjä

tai haittoja tai selvitetty huolella sitä, missä tiloissa virus olisi levinnyt ja mihin rajoituksia tämän tiedon perusteella olisi tarpeen kohdistaa. Ryhmät antoivat suosituksia rajoitustoimista, jotka sitten siirtyivät aluehallintoviraston rajoituspäätöksiin melkein sen sisältöisenä kuin mitä ryhmä oli suositannut. Vaikuttaa siltä, että aluehallintovirastot eivät pystyneet arvioimaan riskejä riittävästi omista lähtökohdistaan. Aluehallintovirastot toimivat STM:n ja koronakoordinaatioryhmien tahtotilan mukaisesti, mikä oli tartuntatautilain vastainen asiantila. Koronakoordinaatioryhmien kokoonpano oli yleensä hyvin yksipuolinen. Niihin kuuluu yleensä vain lääkinnällisen koulutuksen saaneita henkilöitä ja muita julkishallinnon edustajia. Näkökulma oli sen takia suppea.

Yritysten ja työntekijöiden perustuslaillisia oikeuksia rajoitettiin perusteettomasti, kun rajoituksia määrättiin tai kiristettiin pelkästään sillä perusteella, että ilmaantuvuusluku alueella oli noussut, riippumatta siitä missä virus oli todennetusti levinnyt ja oliko asiakas- ja osallistujatiloissa tai ravintoloissa tapahtunut tartuntoja. Jäljitystiedoilla ei ole ollut merkitystä, kun viranomaiset tekivät rajoituspäätöksiä. Rajoituksen syyksi riitti se, että virus levisi väestössä riippumatta siitä, missä tartunnat levisivät. Tämä on erittäin epätyytyttävä ja loukkasi syvälekäyvästi yritysten ja työntekijöiden perustuslaillisia oikeuksia.

Vakavana ongelmana rajoitusten määräämisessä oli myös se, että kun kaikilla rokotusten kohderyhmään kuuluvilla oli ollut mahdollisuus saada rokote, ravintolarajoitukset jatkuivat kireinä, kun sairaalahoitoon joutui rokottamattomia henkilöitä. Tämä loukkasi syvälekäyvästi rajoitusten kohteena olevien yritysten perustuslaillisia oikeuksia. Rokottamattomien sairaalahoidon tarpeella ei olisi tullut asettaa elinkeinolle rajoituksia.

Suomen valtio korvasi huonosti rajoitustoimien aiheuttamia taloudellisia vahinkoja yrittäjille verrattuna muihin Pohjoismaihin. Korvauserusteet olivat myös osittain syrjiviä ja sattumanvaraisia. Eriyisen huonosti valtio korvasi lomautetuille työntekijöille aiheutuneita taloudellisia vahinkoja.

2. Päätösvaltaa elinkeinotoiminnan rajoittamisesta ei saa antaa sosiaali- ja terveysministeriölle

HE-luonnoksessa todetaan, että voimassa oleva laki ei mahdollista yksityiseen elinkeinotoimintaan kohdistuvia rajoituksia. Tällaiset rajoitukset voisivat kuitenkin olla välttämättömiä vakavan terveydenhuollon häiriötilanteen, kuten pandemian aikana. Tämän vuoksi lainsäädäntöä on tarpeen kehittää siten, että se sisältäisi tarvittavat toimivaltuudet myös silloin, jos yhteiskunnan toimintaan jouduttaisiin äärimmäisissä tilanteissa puuttumaan.

MaRa pitää perusteltuna ja välttämättömänä, että elinkeinotoimintaan kohdistuvia rajoituksia voidaan asettaa tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi vain äärimmäisissä tilanteissa.

Valmiuslain uudistamista koskevassa työryhmämietinnössä todetaan, että valmiuslain uudistamisen tarve on tunnustettu koronaepidemian hallintaa ja valmiuslain soveltamiskokemuksia tarkastelleissa selvityksissä. Mietinnössä todetaan, että koronapandemian aikana COVID19-koordinaatioryhmän perustaminen poikkesi valtion kriisijohtamisen toimintamallista, mikä aiheutti epäselvyyttä. Vastuu ja johtaminen perustuivat kuitenkin niin sanottuun toimivaltaisen ministeriön malliin.

Mietinnössä viitataan onnettomuustutkintakeskuksen tutkintaselosteeseen (2020), jossa todetaan, että suunniteltu ja harjoiteltu valtion kriisijohtamismalli ei ollut toimiva ja niin sisäistetty, että sitä olisi saatu noudatettua. Käytännön tilanteessa jäi puuttumaan tehokas asioita aktiivisesti ja poikkihallinnollisesti valmisteleva, toimeenpaneva ja seuraava toimija. Puutteena oli tekemisen keskittyminen liaksi niin sanottuun toimivaltaiseen ministeriöön. Yhteistoiminta käynnistyi hitaasti ja jäi joiltain osin liian vähäiseksi. Ennakoivaan valmisteluun ei myöskään kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Poliittisella tasolla syntyneiden ratkaisujen toimeenpano osoittautui ajoittain hankalaksi.

Turvallisuussuosituksena kriisijohtamisen osalta Onnettomuustutkinta-ryhmän yhteyteen asetettu tutkintaryhmä suosittelee, että: ”Valtioneuvoston kanslia huolehtii kriisijohtamismallin uudistamisesta sellaiseksi, että sitä voidaan ja osataan soveltaa tulevissa kriiseissä. Mallin tulee varmistaa, että avoin, ennakoiva ja riittävä yhteistoiminta, valmistelu ja johtaminen käynnistyvät ajoissa. Lisäksi tarvitaan ennakkoon suunniteltu, päätoiminen taho, joka huolehtii, että asioita valmistellaan, toimeenpannaan ja seurataan aktiivisesti. Viestinnän johdon ja vastuiden pitää olla selkeät ja sellaiset, että poliittiset päätökset ja asiantuntijankemykset erottuvat toisistaan.

Valtioneuvoston kanslian konsulttiyhtiö Deloitteelta tilaamassa selvityksessä todetaan, että johtamisvastuu kriisitilanteissa pitäisi jatkossa olla selkeämpi. Usean haastattelun mukaan johtamisvastuun pitäisi olla vahva nimenomaan valtioneuvoston kansliassa. Roolien, vastuiden ja toimivaltuuksien tulisi ylipäättään olla selkeitä kriisioloissa niin hallinnon aloilla valtioneuvostossa kuin toimijoilla sen ulkopuolellakin.

Koronapandemiassa päätösvalta elinkeinotoimintaan kohdistuvien rajoitustoimista oli käytännössä yksin sosiaali- ja terveysministeriöllä. Ravintoloihin, asiakas- ja osallistujatiloihin sekä yleisötilaisuuksiin kohdistuneet rajoitustoimet olivat erityisesti koronapandemian alkuvaiheen jälkeen suhteettoman ankaria ja kireitä rajoitustoimia jatkettiin vielä pitkään senkin jälkeen, kun väestö oli tehokkaasti rokotuksien suojattu koronaviruksen vakavalta tautimuodolta.

Kun vastuu oli sosiaali- ja terveysministeriöllä, rajoitustoimia asetettaessa ei huomioitu elinkeinonharjoittajien perustuslaillisia oikeuksia eikä työntekijöiden oikeutta toimeentuloon, rajoitustoimien välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta eikä sitä missä koronavirus oli todennetusti levinnyt. Sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ollut osaamista eikä se välittänyt elinkeinonharjoittajien perustuslaillisista oikeuksista eikä työntekijöiden oikeudesta toimeentuloon. Aluehallintovirastot noudattivat kuuliaisesti sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistuksia ja linjauksia rajoitustoimia määrätessään.

MaRa teki sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemista valtioneuvoston asetuksista useita kanteluita oikeuskanslerille 8.6.2021-11.02.2022.

MaRa valitti hallinto-oikeuksiin aluehallintovirastojen kohtuuttomista kokoontumisrajoituksista ja asiakastilojen sulkemisista. Koronapandemian aikana päätöksenteko siirtyi käytännössä näissäkin asioissa STM:lle, joka muun muassa ohjauskirjeillään antoi tarkkoja ohjeita aluehallintovirastoille tarpeellisista rajoitustoimista. Aluehallintoviraston mahdollisuudet poiketa STM:n ohjeista olivat rajalliset ja aluehallintoviranomaiset noudattivat kuuliaisesti koronakoordinaatioryhmien yksipuolisesti antamia suosituksia rajoituksista.

MaRa pitää välttämättömänä, että uudessa tartuntatautilaissa sosiaali- ja terveysministeriölle ei anneta päätösvaltaa, siitä millaisia rajoituksia yhteiskuntaan ja elinkeinotoimintaan asetetaan. Sosiaali- ja terveysministeriöllä voi olla ainoastaan sairaan- ja terveydenhuollon tilanteeseen perustuva epidemiologinen asiantuntijarooli, mutta elinkeinotoimintaan kohdistuvien rajoitusten päätösvalta tulee kuulua valtioneuvostolle eduskunnan parlamentaarisessa ohjauksessa.

3. Rajoitusten asettaminen tartuntatautilain, erillisen pandemialain tai tartuntatautilain pandemialuvun perusteella

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että Covid-19-pandemian aikana julkisuudessa käytiin keskustelua siitä, tulisiko Suomessa olla tartuntatauti-lain lisäksi erillinen laki pandemian varalle. Myös oikeuskansleri on vuosikertomuksessaan todennut, että tartuntatautilakiin tarvitaan pandemiasäännökset tai vakavien pandemioiden varalta olisi perusteltua valmis-tella erillinen pandemialaki. Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman selvitysryhmän raportissa tuodaan esille, että pandemiaa koskevan sääntelyn tulisi olla siten yleisluontoista, että se olisi sovellettavissa erilaisissa ja erilaisten taudinaiheuttajien aiheuttamissa pandemioiden.

STM:n ehdotus: Tartuntatautilain sääntely

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan tartuntatautien leviämistä ehkäisevien toimenpiteiden keinovalikoimaa laajennettaisiin siten, että jatkossa lakiin sisältyisivät myös tarvittavat toimivaltuudet vakavien tartunta-taudeista johtuvien terveydenhuollon häiriötilanteiden, kuten pandemioiden varalle. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset hygieniatoimenpiteistä erilaisissa tartuntatautilanteissa. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi tilojen ja toiminnan väliaikaisesta rajoittamisesta ja kieltämisestä sellaisissa vakavissa terveydenhuollon häiriötilanteissa, joissa muilla keinoilla ei pystyittäisi ehkäisemään riittävän tehokkaasti tartuntatautien leviämistä.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan valmistelussa tunnistettiin valitun vaihtoehdon lisäksi kolme vaihtoehtoista tapaa säätää pandemiaan liittyvistä toimivaltuuksista. Valitun vaihtoehdon lisäksi tunnistettiin mahdollisuus säätää tartuntatautilaista erillinen pandemialaki, lisätä tartuntatautilakiin oma erillinen luku pandemiasäätelystä tai lisätä valmiuslakiin oma luku pandemiatilanteiden varalle.

Vaihtoehto: Erillinen pandemialaki

Erillistä pandemialakia pidettiin osin ongelmallisena, sillä erillinen pandemialaki ei ratkaisisi tartuntatautilain muita uudistustarpeita ja edellyttäisi joka tapauksessa sääntelyn yhteensovittamista. Kahden erillisen lain soveltaminen voisi aiheuttaa epäselvyyttä toimivaltuuksista, vastuista ja soveltamisrajoista sekä johtaa päällekkäiseen tai alueellisesti eriytyvään sääntelyyn. Lisäksi siirtyminen tartuntatautilain soveltamisesta pandemialakiin voisi olla hallinnollisesti jäykkä eikä vastaisi äkillisten muutos-tilanteiden edellyttämään nopeuteen. Asiantuntijoiden mukaan myös pandemiatilanteessa torjuntatyö tulisi hoitaa saman asiantuntemuksen ja komentoketjun puitteissa kuin normaalitilanteessa. Näistä syistä erillisen pandemialain valmistelua ilman tartuntatautilain kokonaisvaltaista uudistamista ei pidetty pitkällä aikavälillä tarkoituksenmukaisena.

Vaihtoehto: Tartuntatautilakiin sisällytettävä erillinen pandemialuku

Vaihtoehtona erilliselle pandemialainsäädännölle pohdittiin mahdollisuutta sisällyttää tartuntatautilakiin oma erillinen pandemialuku, johon koot-taisiin sääntely ja sellaiset toimivaltuudet, joiden käyttäminen olisi mahdollista ainoastaan pandemiatilanteessa. Tämä lähestymistapa olisi erilliseen pandemialukuun verrattuna voinut helpottaa tartuntatauteihin liittyvän sääntelyn soveltamista, kun myös lievempien rajoitusten ja toimivaltuuksien keinovalikoima olisi ehkä selkeämmin käytettävissä niin paikallisissa kuin maailmanlaajuisissakin epidemioissa. Tällä tavoin olisi osaltaan mahdollista turvata mahdollisesti tarvittavien rajoitustoimien oikea-suhtaisuus ja välttämättömyys myös pandemiatilanteessa. Toisaalta erillinen pandemialukukin voisi aiheuttaa epäselvyyden siitä, tulisiko pandemiassa soveltaa ainoastaan pandemialukuun sisältyviä toimivaltuuksia vai olisiko myös lievemmät, tavanomaisia epidemiatilanteita tai tartuntatauti-tilanteita koskevat säännökset sovellettavissa. Samoin pandemialuvun soveltamiseen voisi liittyä epäselvyyttä siitä, tulisiko luvun säännösten käyttöönoton edellyttää jonkinlaista käyttöönottoprosessia.

Tartuntatautilain ja pandemiasäätelyn yhdistämisen etuna olisi myös se, että kokonaisuus olisi selkeämmin hallittavissa ja välttyttäisiin päällekkäiseltä sääntelyltä. Eduskuntakäsittelyn näkökulmasta selkeämmin hallittava kokonaisuus mahdollisesti helpottaisi sääntelyn valtiosääntöoikeudellista arviointia. Valmistelun näkökulmasta tällaisen kokonaisuuden valmistelu saattaisi sitoa tehtävään asetettavan asiantuntijaryhmän tiiviisti kokonaisuuden valmisteluun ja

valmistelu voisi viedä myös enemmän aikaa kuin pelkän pandemialain tai pelkän tartuntatautilain valmistelu.

Vaihtoehto: Pandemiasäätely valmiuslaissa

Pandemiasäätelyn sisällyttämistä valmiuslakiin arvioitiin yhtenä vaihto-ehtona. Ratkaisun etuna nähtiin se, että valmiuslaki tunnistaa jo nykyisellään laajalle levinneen vakavan tartuntataudin poikkeusoloiksi ja sisältää erillisen, eduskunnan hyväksyntään perustuvan käyttöönottomekanismin, joka turvaisi sääntelyn oikeasuhtaisuuden ja välttämättömyyden vain kaikkein poikkeuksellisimmissa tilanteissa. Valmiuslakiin voitaisiin tällöin sisällyttää sellaisia toimivaltuuksia, joita ei normaaliolojen lainsäädännössä ole mahdollista käyttää, kuitenkin sekoittamatta tartuntatauti-lain soveltamista. Toisaalta valmiuslain käyttö edellyttää poikkeusolojen virallista toteamista, minkä vuoksi lievemmätkään pandemiasäännökset eivät olisi käytettävissä kaikissa pandemiatilanteissa. Lisäksi pandemiasäätelyn sijoittaminen valmiuslakiin herättää kysymyksiä ohjauksen ja asiantuntemuksen hajautumisesta, sillä tartuntatautien torjunnan substanssiosaaminen kuuluu sosiaali- ja terveysministeriölle. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen kannan mukaisesti normaaliolojen lainsäädäntö ja perusoikeuksiin mahdollisimman vähän puuttuvat toimivaltuudet ovat ensisijaisia myös poikkeusoloihin varautumisessa. Näistä syistä valmistelussa katsottiin, että pandemioita koskeva sääntely tulisi ensisijaisesti toteuttaa normaaliolojen lainsäädännön puitteissa joko erillisenä pandemialakina tai osana tartuntatautilainsäädännön kokonaisuudistusta

MaRan kanta

MaRa katsoo, että elinkeinotoimintaa tulee voida rajoittaa vasta viimeisenä keinona. Julkisella vallalla on velvollisuus pandemiatilanteessa huolehtia sairaalahoidon resurssien riittävydestä. Koronapandemian aikana valtio ei lisännyt sairaalahoidon ja tehohoidon kapasiteettia, vaikka siihen oli aikaa ja resursseja. Ongelmaa pahensi se, että yksityisen sektorin kapasiteettia ei otettu käyttöön. Lisäksi terveydenhuoltohenkilökuntaa pidettiin toisarvoisissa tehtävissä, esimerkiksi ottamalla näytteitä toisin kuin muissa maissa.

Rokotuksille ja rokotekattavuudelle on annettava merkitystä. Siinä vaiheessa, kun vakavilta taudinmuodoilta suojaava rokote on ollut koko väestön saatavilla, elinkeinotoimintaa ei voida enää rajoittaa. Se, että ilman lääketieteellistä syytä rokotuksen ottamatta jättävät henkilöt kuormittavat sairaalahoitoa, ei ole peruste rajoittaa elinkeinotoimintaa. Kyse on rokottamattomien oma tietoinen valinta, jonka haitallisia seurauksia ei voi kohdistaa muihin.

Kansalaisten omaehtoinen suojautuminen virukselta ja siihen kannustaminen tulee olla ensisijainen rajoituksiin nähden. Esimerkiksi Suomessa maskin käyttöä ei suositeltu kuin vasta omikronvirusmuunnosvaiheessa syksyllä 2021. Maskin käyttöä vähäteltiin aluksi, vaikka tiedettiin, että koronavirus leviää ilmassa pisaratartuntoina. Koronapandemian loppuvaiheessa

rokotekattavuus oli korkeaa ja maskin käyttö oli yleistä, mutta siitä huolimatta tiukkoja rajoituksia jatkettiin.

MaRa esittää, että tartuntatautilain sääntelyä muutetaan jatkovalmistelussa seuraavasti:

- asiakas- ja osallistujatiloihin sekä yleisötilaisuuksiin kohdistuvat rajoitukset sekä tilojen sulkeminen tai toiminnan kieltäminen tulee olla mahdollista vain erillisen pandemialain tai tartuntatautilakiin lisättävän pandemialuvun perusteella.

- Rajoitustoimien tai sulkutoimien käyttöönotosta päättää valtioneuvosto eduskunnan myötävaikutuksella. Koordinoidun päätöksenteon perusteella voidaan päättää välttämättömistä ja suhteellisuusperiaatteen mukaisista toimista, joilla torjutaan yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä elinkeinoelämän ja yhteiskunnan normaalia toimintaa vähiten haittaavalla tavalla ja viimesijaisena keinona. Viranomaiset voivat tehdä rajoitustoimia vasta erillisen käyttöönottoprosessin jälkeen.

- Rajoitustoimia koskeva päätöksentekoa ei saa antaa sosiaali- ja terveysministeriölle kuten tapahtui koronapandemiassa. Sosiaali- ja terveysministeriöllä voi olla ainoastaan sairaan- ja terveydenhuollon tilanteeseen perustuva epidemiologinen asiantuntijarooli.

MaRa pitää välttämättömänä, että jos rajoituksia kohdistetaan elinkeinotoimintaan, rajoituksia ei voida kohdistaa umpimähkäisesti kaikkiin toimintoihin tilojen ja toimintojen riskipitoisuudesta välittämättä. Rajoitusten kohdentamisessa olennaista on tieto siitä, missä tiloissa ja toiminnoissa virus tai yleisvaarallinen tartuntatauti on tosiasiaa levinnyt. Tietopohjana tulee käyttää Suomen olosuhteita eikä ulkomailta saatuja tutki- muksia tai selvityksiä, kuten toimittiin koronapandemiassa ravintolarajoituksia määrättäessä. Rajoituksia ei voida määrätä, jos ne eivät ole todennettuun faktatietopohjaan perustuen välttämättömiä ja oikeasuhtaisia.

4. Korvaukset elinkeinotoiminnan rajoittamisesta ja sulkemisesta

Ehdotuksessa todetaan, että erilaiset rajoitustoimet asiakasmäärän rajoittamisesta tilojen tilapäisistä sulkemiseen voivat aiheuttaa merkittäviä tulonmenetyksiä esimerkiksi liikunta- ja kulttuurialoille, ravintoloille ja matkailuyrityksille, kuten covid-19-pandemia taannoin osoitti. Yrityksiin kohdistuviin taloudellisiin menetyksiin vaikuttavat erityisesti toimialan luonne ja kuinka laajamittaisesta yritystoiminnasta on kyse. Myös yritysten koolla, esimerkiksi onko kyseessä pienyritys tai pieni tai keskisuuri yritys, on suurta merkitystä siihen kuinka mittavia negatiiviset taloudelliset vaikutukset ovat erinäisten poikkeus- ja häiriötilanteiden vallitessa.

Perusteluissa todetaan, että tukitoimien seurauksena vuosina 2020-2023 konkurssien määrä pysytteli Suomessa alhaalla ja konkurssiaalto ei toteutunut pandemian ollessa käynnissä. Edellä olevan lisäksi erinäisissä jälkiarvioinneissa on osoitettu, että koronakriisin aikana myönnettyt kustannustuet yrityksille lisäsivät yritysten liikevaihtoa, tekivät yrityksistä voitollisia ja pienensivät

riskiä joutua yrityssaneeraukseen. Myönnettyjen kustannustukien ansiosta osa covid-19-ajan tappiollisista yrityksistä muut-tui voitollisiksi ja tämän seurauksena tukikierrokset ovat myös osaltaan hidastaneet talouden tervettä rakennemuutosta.

Perusteluissa todetaan, että esimerkiksi voimakkaiden rajoitusten kohteena olleella majoitus- ja ravitsemusalalla on lisäksi havaittavissa selkeä kannattavuuden heikkeneminen erilaisista yhteiskunnan tukitoimista huolimatta, nettotuloksen kääntynyt tappiolliseksi vuosien 2020 ja 2021 osalta ja käyttökattteen puolittuttua aiempiin vuosiin verrattuna. Covid-19-pandemia aiheutti siis yrittäjille merkittäviä taloudellisia tappioita.

Luonnonvarakeskus Luke ja REINU econ Oy selvittivät vuonna 2023 MaRan toimeksiannosta matkailu-, ravintola- ja tapahtuma-alan yritysten korona-ajan tappioita ja valtion tukia yrityksille. <https://www.mara.fi/media/uutiset/koronapandemian-ja-rajoitusten-vaikutukset-matkailu-ja-ravintola-alaan.pdf> Tutkimuksessa selvitettiin valtion maksamia suoria tukia ja lomautusjärjestelmän tuomia taloudellisia hyötyjä yrityksille. Majoitus- ja ravintolayritykset saivat valtiolta tukia yhteensä 457 miljoonaa euroa vuosina 2020 ja 2021. Lisäksi lomautusjärjestelmä pienensi yritysten palkka- ja sivukuluja MaRan arvion mukaan noin 600 miljoonaa euroa.

Tutkimuksen mukaan osa pienistä yrityksistä sai asianmukaiset tuet valtiolta. Sen sijaan isot yritykset jätettiin oman onnensa nojaan etsimään rahoitusta velka- ja pääomamarkkinoilta. Pahimmin kärsineitä toimialoja olivat hotellit, henkilöstö- ja opiskelijaravintolat sekä kongressi- ja messukeskukset.

Hotellien liikevaihto väheni vuosina 2020 ja 2021 yli 40 prosenttia, henkilöstö- ja opiskelijaravintoloiden yli 50 prosenttia sekä kongressi- ja messukeskusten hieman yli 60 prosenttia verrattuna vuoteen 2019. Rajoitukset vaikuttivat erittäin kielteisesti myös pubien ja yökerhojen toimintaan, mutta niiden liiketoiminta elpyi nopeasti, kun rajoituksia lievennettiin. Liikevaihdon romahtamiseen vaikuttivat eniten matkustus- ja yleisötilaisuusrajoitukset sekä etätyö- ja etäopiskelusuositukset.

Pienet yritykset saivat koronatukia suhteellisesti keskimäärin 2,5 kertaa enemmän kuin isot yritykset. Tuki kohteli eri toimialoja erittäin epäoikeudenmukaisesti ja sattumanvaraisesti. Valtio korvasi keskimäärin vain 9,3 prosenttia matkailu-, ravintola- ja tapahtuma-alan yritysten menetetyistä liikevaihdosta. Valtio tuki heikoimmin henkilöstö- ja opiskelijaravinto-loita (2,1 prosenttia liikevaihdon menetyksestä) ja hotelleja (8,1 prosenttia). Henkilöstö- ja opiskelijaravintoloiden heikkoon tukeen vaikutti se, että pakottavat rajoitukset eivät koskeneet niitä, mutta etätyö- ja -opiskelusuositukset veivät niiltä asiakkaat. Kun pakottavia rajoituksia ei ollut, valtio ei korvannut niistä aiheutuvia yritysten tappioita lainkaan.

Juuri ennen koronapandemian alkua perustetut tai koronan aikana liiketoimintaansa laajentaneet yritykset jäivät väliinputoajiksi. Niitäkin olisi ollut helppoa tukea oikeudenmukaisesti, jos poliittista tahtoa olisi ollut.

Tilojen väliaikaiseen sulkemiseen ja toiminnan merkittävään rajoittamiseen liittyvästä korvauksesta ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella. Hallituksen esitysluonnoksessa ei kuitenkaan arvioida mahdollisia tuen olemassaolon perusteita, tukikriteereitä, kohtuullista tuen määrää ja hyväksyttäviä kustannuksia yrityksille, sillä reunaehtoja tulee myös EU:n valtiontukisäännöistä, lainsäädännöstä, politiikasta ja budjetti-taloudesta, jotka rajautuvat tämän lakiehdotuksesta ehdotettavan sääntelyn ulkopuolelle.

MaRa toteaa, että ehdotuksen perusteella jää epäselväksi, mitä tarkoitetaan toiminnan merkittävällä rajoittamisella. MaRa pitää kohtuuttomana, että korvausta saisi vain tilanteissa, joissa toimintaa rajoitetaan merkittävästi. Jos toimintaa rajoitetaan tartuntatautilain nojalla ja siitä aiheutuu taloudellisia vahinkoja sen kohteena olevalle yritykselle, on valtiolla korvausvelvollisuus.

MaRa katsoo, että yrityksille, joiden toimintaa rajoitetaan tai tiloja suljetaan, tulee olla oikeus rajoitusten aiheuttamien vahinkojen korvaukseen. Korvausjärjestelmä tulee olla oikeudenmukainen ja kilpailuneutraali. Sen tulee kohdella eri toimialoja, erikokoisia yrityksiä ja elinkaarensa eri vaiheissa olevia yrityksiä samalla tavalla.

5. Yhteiskunnan toimintaa rajoittavista suosituksista

Korona-aikana hallituksen ja myöhemmin koronakoordinaatiotyöryhmien antamat etätyösuositukset aiheuttivat merkittäviä tappioita matkailu-, ravintola- ja tapahtuma-alan yrityksille.

Koronapandemian opetukset -tutkimushankkeen vuonna 2026 julkaistussa loppuraportissa todetaan toimenpidesuosituksena, että Kriisissä ei-sitova viranomaisohjeistus tulee nimenomaisesti todeta sitomattomaksi.

Raportissa todetaan, että poikkeuksellisissakin oloissa yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista tulee lähtökohtaisesti säätää lailla. Ei-sitova ohjeistus viranomaisen toimivaltaan kuuluvassa asiassa voi olla kriisitilanteessa perusteltua ja sillä voi toisinaan olla vähintäänkin välillisiä vaikutuksia yksilöiden toimintaan. Tällaisella ohjeistuksella ei kuitenkaan voida asettaa yksilöille sitovia velvollisuuksia. Ohjeistuksen antamisen yhteydessä onkin tuotava nimenomaisesti ilmi, että kyseessä on ei-sitova ohjeistus, jonka noudattamatta jättämisestä ei aiheudu muodollisia seuraamuksia. Lisäksi on vältettävä ilmaisuja, joista voi välittyä kuva sitovasta viranomaismääräyksestä.

MaRa toteaa, että tartuntatautilain valmistelussa pitää myös käsitellä valtioneuvoston, ministeriöiden tai viranomaisten antamia suosituksia. Yhteiskunnan normaalia toimintaa häiritsevät suositukset ovat ongelmallisia. Vaikka suositusten yhteydessä todettaisiin, että ne eivät ole sitovia, ne kuitenkin vaikuttavat rajoitusten tapaan, kuten tapahtui etätyösuosituksessa. Etätyösuositus oli erittäin vahingollinen esimerkiksi henkilöstöravintoloille. Etätyösuosituksen vaikutukset ulottuvat negatiivisena vielä kauan koronapandemian jälkeen. Lähtökohtana tulee olla, että yhteiskunnan toimintaa voidaan rajoittaa ainoastaan niiden toimivaltuuksien nojalla, jotka säädetään lainsäädännössä.

6. Yksityistilaisuuksien rajoittamisesta

Covid-19-pandemian aikana jouduttiin rajoittamaan elinkeinotoimintaa, mutta yksityistilaisuuksien rajoituksiin ei pandemian aikana lainsäädännöllisin keinoin ryhdytty.

MaRa toteaa, että elinkeinotoimintaan kohdistuvat rajoitukset siirsivät koronapandemian aikana kokoontumisia ja juhlimista yksityistilaisuuksiin, joita järjestettiin muualla kuin rajoitusten piirissä olevissa kohteissa. Näissä paikoissa (esimerkiksi anniskeluluvottomat laittomat tilausravintolat ja mökit) ei ollut mitään valvontaa tai velvoitteita viruksen leviämisen ehkäisemiseen. Koronapandemian aikana yksityistilaisuudet olivat kotimaassa tapahtuvien tartuntojen osalta merkittävin tartunnanlähde perhepiirin ohella.

STM ja terveysturvaviranomaiset sulkiivat koronapandemian aikana silmänsä yksityistilaisuuksien aiheuttamilta ongelmilta. MaRa toi koko pandemian ajan STM:n tietoon yksityistilaisuuksissa tapahtuvaa juhlimista, mutta sillä ei ollut mitään merkitystä.

Rajoituksia asetettaessa on arvioitava, mihin elinkeinotoimintaan kohdistuvat rajoitustoimenpiteet voivat johtaa. Koronapandemian aikana juhlien siirtyminen yksityistiloihin saattoi tuottaa enemmän tartuntoja, kuin rajoituksia asettamalla pyrittiin välttämään. Yksityistilaisuuksien riskialttiuden takia myös ne on saatettava lainsäädännön piiriin.

MaRa pitää kannatettavana, että rajoitustoimia voidaan määrätä myös yksityistilaisuuksiin.

7. Yksityiskohtaiset kommentit lakiehdotuksesta

70 § Yleiset hygieniatoimet

Hallituksen esityksen 70 §:n nojalla hyvinvointialue tai laajemmalla alueella lupa- ja valvontavirasto voi velvoittaa yleisölle avoimien tai rajatun asiakas- tai osallistujapiirin käytössä olevien sisä- ja rajattujen ulkotilojen toimijoita toteuttamaan tartuntojen leviämistä ehkäiseviä hygienia- ja puhtaanapitotoimia silloin, kun se on yleisvaarallisen tai sellaiseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen estämiseksi tarpeellista. Veloitteet voivat koskea käsihygienian järjestämistä, asiakasohjeistusta sekä tilojen ja pintojen tehostettua puhdistamista.

MaRa katsoo, että yleisiä hygieniatoimien käyttöönottoa koskeva säännös voidaan sisällyttää tartuntatautilain normaaleihin säännöksiin. Elinkeinotoimintaan syvällisemmin puuttuvista rajoitustoimista tulee säätää tartuntatautilain erillisessä pandemialuvussa tai pandemialaissa.

72 § Määräys hygieniatoimien tehostamisesta

Tartuntatautilain 72 §:ssä säädettäisiin määräyksestä hygieniatoimien tehostamisesta. Päätöksen voimassaollessa asiakas- ja osallistujatilojen käytön edellytyksenä olisi, että toimija järjestäisi tilojen käytön niin, että asiakkaiden ja seurueiden on tosiasiallisesti mahdollista välttää lähikontakti toisiinsa. Säännöksen ja perustelujen nojalla toiminnanharjoittajille annettaisiin oikeus itse päättää, miten se tämän toteuttaa oman toiminnan ja tilat huomioiden. Määräys hygieniatoimien tehostamisesta on tosiasiallisesti rajoituspäätös, koska toimija veloitetaan varmistamaan asiakkaille ja osallistujille lähikontaktien välttäminen. Ehdotuksen mukaan päätöksen voisi tehdä hyvinvointialue tartuntataudin asiantuntijoita kuultuaan ja laajemmalla alueella lupa- ja valvontavirasto THL:ää kuultuaan.

Kynnys määräyksen antamiselle asetetaan ehdotuksessa matalaksi. Määräys voidaan antaa, jos hygieniatoimet eivät ole riittäviä yleisvaarallisen tai sellaiseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi.

Kun hyvinvointialue tekee päätöksen tartuntatautien asiantuntijoiden kuulemisen perusteella, määräys annetaan hyvin herkästi punnitsematta määräyksen hyötyjä siitä aiheutuviin haittoihin ja arvioimatta tosiasiallisesti sitä missä tiloissa tartuntatauti on todennetusti levinnyt yleisistä hygieniatoimista huolimatta. Hyvinvointialuetta laajemmista rajoitustoimista päättäisi lupa- ja valvontavirasto THL:ää kuultuaan. Myös tämä johtaisi samoihin ongelmiin. Päätöksenteon ongelmia kuvataan tarkemmin pykälän 75 § kohdalla.

75 § Tilojen tai toiminnan väliaikainen rajoittaminen

Rajoitustoimien määräämisen edellytyksistä

Ehdotuksen mukaan, jos tavanomaiset hygieniatoimet tai niiden tehostaminen eivät enää olisi riittäviä keinoja ehkäistä yleisvaarallisen tai sel-laiseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämistä, ja kyseinen tauti aiheuttaisi vakavan terveydenhuollon häiriötilanteen tai pandemian uhan, voisi hyvinvointialue alueensa tartuntatautien asiantuntijoita kuultuaan tehdä päätöksen tilojen käytön tai toiminnan väliaikaisesta rajoittamisesta. Rajoitukset voivat koskea myös yleisiä kokouksia sekä yleisö- tai yksityis-tilaisuuksia. Lisäedellytyksenä päätöksenteolle olisi se, että tauti aiheuttaisi merkittävän uhan ihmisten terveydelle tai sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen riittävyydelle. Pykälässä säädettäisiin millaisia rajoituskeinoja päätöksessä olisi mahdollista määrätä.

Rajoitustoimista päättäisi hyvinvointialue alueensa tartuntatautien asian-tuntijoita kuultuaan. Hyvinvointialuetta laajemmista rajoituksista päättäisi lupa- ja valvontaviraston THL:ää kuultuaan.

MaRa pitää huomattavana riskinä sitä, että rajoitustoimia tul-taisiin mahdollisessa uudessa pandemiassa määräämään koronapandemian virheet toistaen pelkästään tartuntatautilääkärien arvioinnin perusteella punnitsematta rajoitustoimien välttämättömyyttä tai suhteellisuutta ja huomioimatta perustuslaissa suojattua elinkeinovapautta ja työntekijöiden oikeuksia. Tartuntatautien asiantuntijoilla ei ole osaamista tehdä kokonaisarvioita siitä, ylittävätkö rajoituksista yhteiskunnalle aiheutuvat haitat siitä saatavat hyödyt.

Koronapandemian aika koronakoordinaatioryhmillä oli merkittävä lakiin perustumaton rooli aluehallintoviraston asettamien rajoitusten sisällöstä päätettäessä. Koronakoordinaatioryhmissä ei arvioitu rajoitushaittojen hyötyjä tai haittoja tai selvitetty huolella sitä, missä tiloissa virus olisi levinnyt ja mihin rajoituksia tämän tiedon perusteella olisi tarpeen kohdistaa. Ryhmät antoivat suosituksia rajoitustoimista, jotka sitten siirtyivät aluehallintoviraston rajoituspäätöksiin melkein sen sisältöisenä kuin mitä ryhmä oli suosittanut. Vaikuttaa siltä, että aluehallintovirastot eivät pysty-neet arvioimaan riskejä riittävästi omista lähtökohdistaan. Aluehallintovirastot toimivat STM:n ja koronakoordinaatioryhmien tahtotilan mukaisesti, mikä oli tartuntatautilain vastainen asiantila. Koronakoordinaatioryhmien kokoonpano on yleensä hyvin yksipuolinen. Niihin kuului yleensä vain lääkinnällisen koulutuksen saaneita henkilöitä ja muita julkishallin-non edustajia. Näkökulma on sen takia suppea. Päätösten valmistelu ei ollut avointa. Päätösluonnoksia ei lähetetty kommenteille niille, joita ne koskevat. Niiden kokoonpano ja valmistelun avoimuus eivät täytä hyvälle hallinnolle asetettavia vaatimuksia.

MaRa katsoo, että toiminnan rajoittaminen tulee olla mahdollista ainoastaan erillisen pandemialain tai tartuntatautilain pandemialuvun perusteella. Asiaa on käsitelty tarkemmin lausunnon kohdassa 3.

Rajoitustoimien sisällöstä

Ehdotuksen mukaan rajoitustoimet voivat sisältää muun muassa erityisiä hygieniavaatimuksia, tilajärjestelyjä, ilmanvaihtoa koskevia määräyksiä, aukioloaikojen rajoituksia, asiakas- ja osallistujamääriä, henkilösuojainten käyttövelvoitteita tai muita vastaavia välttämättömiä toimia, joilla tartun-tataudin leviämistä voidaan tehokkaasti ehkäistä. Päätöksessä on yksilöitävä, mitä tiloja tai toimintaa rajoitukset koskevat sekä millä tavoin ja millä keinoilla rajoitukset toteutetaan.

MaRa toteaa, että toiminnanharjoittajat toimivat usein tiloissa, joiden ilmanvaihtoon ne eivät voi itse vaikuttaa. Ilmanvaihdosta päättää vuokranantaja tai rakennuksen omistaja. Jos määräyksessä edellytettäisiin ilman-vaihdon tehostamista, jota tilojen haltija ei pystyisi toteuttamaan, määräys rinnastuisi toimitilan sulkemiseen. MaRa vastustaa, että viranomaiselle annetaan oikeus määrätä tilan ilmavaihdosta.

Ehdotuksen mukaan viranomainen voisi rajoittaa tilojen aukioloaikaa. MaRa toteaa, että tartuntataudin leviämisessä kellonajalla ei ole merkitystä. MaRa vastustaa sitä, että viranomainen voisi rajoittaa aukioloaikaa.

Ehdotuksen mukaan viranomainen voisi määrätä rajoituksia asiakas- ja osallistujamääriin. Tällaisia rajoituksia tehtiin koronapandemian aikana ravintolatiloihin, joissa henkilömäärää rajoitettiin tietyllä prosentilla asiakaspaikkamäärästä. Samaan aikaan yleisötilaisuuksien järjestämistä rajoitettiin ehdottomalla henkilömäärärajoituksella huomioimatta tilan kokoa, jossa tilaisuus järjestetään.

MaRa katsoo, että asiakas- ja osallistujamääriä ei voida rajoittaa absoluuttisesti, vaan se tulee aina olla suhteellinen eli sisä- tai ulkotilan kokoon sidottu.

Ehdotuksen mukaan rajoitustoimet voivat koskea myös tilajärjestelyitä. Perustelujen mukaan näillä tarkoitettaisiin väliseinien, pleksien ja muiden vastaavien ihmisiä toisistaan erottavien tilaratkaisujen tekemistä, asiakaspaikkojen uudelleen sijoittamista ja käytön rajoittamista tai asiakaskulun ohjaamista.

MaRa toteaa, että tilajärjestelyitä koskeva rajoitus voisi johtaa siihen, että viranomainen määräisi ravintolaan tai asiakas- tai osallistujatilaan tai yleisötapahtumaan väliaikaisrakenteiden asentamista. Tällaisten ratkaisujen toteuttaminen on kallista ja muodostuisi erittäin hankalasti ja peräti mahdottomaksi toteuttaa. MaRa vastustaa tällaista rajoitusmahdollisuutta. Asiakaskulun ohjaamista koskevat rajoitukset voisivat johtaa kohtuuttomiin rajoituksiin. Esimerkiksi tapahtumia rajoitettiin korona-aikana niin, että yleisön pääsy tapahtumiin piti porrastaa ja yleisö jakaa erillisille toisistaan erillisille alueille.

Asiakaspaikkojen uudelleen sijoittelu väljemmin on mahdollista ilman kalliita kustannuksia. Korona-aikana esimerkiksi ruokaravintoloissa pöytiä sijoiteltiin väljemmin.

Ehdotuksen mukaan viranomainen voisi määrätä myös vastaavista välttämättömistä toimia, joilla kyseessä olevan tartuntataudin leviämistä voidaan ehkäistä tehokkaasti. MaRa vastustaa sitä, että viranomaiselle annetaan avoin valtuus määrätä rajoituksia. Toiminnanharjoittajille on oltava ennakolta selvää, millaisia rajoitustoimia voidaan määrätä.

Päätöksen kohteena olevat tilat tai toiminta

Ehdotuksen mukaan päätöksestä olisi aina käytävä ilmi, millaisia tiloja tai millaista toimintaa päätöksellä rajoitettaisiin, sekä miten ja millä keinoin toimintaa rajoitettaisiin.

MaRa toteaa, että ehdotuksen nojalla jää epäselväksi, millä perusteella viranomainen voi määrätä rajoituksia tiloihin tai toimintoihin ja millä perusteella rajoitukset kohdistetaan.

MaRa toteaa, että jos rajoituksia kohdistetaan elinkeinotoimintaan, rajoituksia ei voida kohdistaa umpimähkäisesti kaikkiin toimintoihin tilojen ja toimintojen riskipitoisuudesta välittämättä. Rajoitusten kohdentamissa olennaista on tietoa siitä, missä tiloissa ja toiminnoissa virus on tosiasiasa levinnyt. Tietopohjana tulee käyttää Suomen olosuhteita eikä ulkomailta saatuja tutkimuksia tai selvityksiä, kuten toimittiin ravintolarajoituksia määrättäessä. Rajoituksia ei voida määrätä, jos ne eivät ole todennettuun faktatietopohjaan perustuen välttämättömiä ja oikeasuhtaisia.

Olennaista on myös se, että viranomaisen voi osoittaa sen, että yleiset hygieniatoimet ovat olleet ilmeisen riittämättömiä niissä tiloissa, joihin rajoituksia kohdistetaan.

Rajoitustoimien ulkopuolelle rajattavat tilat

Ehdotuksessa rajoitusten ulkopuolelle ei ole rajattu mitään toimintoja. Ehdotuksen 3 momentissa todetaan ainoastaan, että päätös ei voi koskea yksityis- tai perhe-elämän piiriin kuuluvaa toimintaa kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa.

Koronapandemiassa henkilöstöravintolat jätettiin ravintoloiden koronarajoitusten ulkopuolelle. Henkilöstöravintoloita on esimerkiksi tehtaissa, tuotantolaitoksissa, sairaaloissa ja erilaisissa laitoksissa ja niiden toiminnan turvaaminen katsottiin välttämättömäksi yhteiskunnan normaalin toiminnan kannalta. Polttonesteiden jakeluaseman yhteydessä toimivien ravitsemisliikkeiden

toimintaan ei kohdistunut koronapandemiassa aukioloaikarajoituksia sen jälkeen, kun tiedostettiin, että niiden normaali aukioloaika oli liikenneturvallisuuden, huoltovarmuuden ja ammattiliikenteen kannalta tarpeellista.

Yksityistilaisuuksien rajoittaminen

MaRa pitää kannatettavana sitä, että viranomainen voisi rajoittaa myös yksityistilaisuuksien järjestämistä. Korona-aikana tartuntoja tapahtui todennetusti paljon muualla kuin ravintoloissa tai tapahtumataloissa järjestetyissä yksityistilaisuuksissa, joissa ei noudatettu mitään hygieniatoimenpiteitä.

76 § Tilojen sulkeminen tai toiminnan kieltäminen

Ehdotuksen nojalla hyvinvointialue voi päättää tilojen sulkemisesta sekä yleisten kokousten ja tilaisuuksien kieltämisestä. Hyvinvointialuetta laajemmista suluista tai kielloista päättäisi lupa- ja valvontavirasto.

Perustelujen mukaan päätös tilojen ja toiminnan väliaikaisesta kieltämisestä voitaisiin tehdä vain silloin, kun muut toimet eivät enää olisi riittäviä yleisvaarallisen tai sellaiseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi ja kyseiseen toimintaan liittyisi kyseisen epidemian aiheuttaneen tartuntataudin leviämisriski. Tilojen käytön ja toiminnan väliaikaisen kieltämisen edellytyksenä olisi lisäksi se, että se olisi välttämätöntä ihmisten terveyden, hengen tai välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen riittävyyden turvaamiseksi. Tämä tarkoittaisi, että muilla keinoin ei enää voitaisi riittävällä tavalla ehkäistä taudin leviämistä ja mikäli tauti leviäisi, se vaarantaisi ihmisten terveyden ja hengen sekä välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen riittävyyden.

Perusteluissa todettaisiin, että päätös voitaisiin tehdä vain, jos tartuntojen määrän hyvinvointialueella voisi asiantuntija-arvion mukaan johtaa alueen väestön terveyden tai hengen vakavaan vaarantumiseen tai sairaala- ja tehohoidon tarpeen merkittävään lisääntymiseen, sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyden tai asiakkaiden hoivan tai potilaiden hoidon olennaiseen vaarantumiseen taikka muuhun vastaavaan sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän vakavaan ylikuormittumiseen. Näin ollen päätöksen tekemisen edellytykset olisivat siis hyvin tiukat, joten sääntelyä voidaan pitää oikeasuhtaisena suhteessa sen taustalla vaikuttavaan tavoitteeseen.

MaRa toteaa, että vaikka sulkemiselle ja toiminnan kieltämiselle asetettaisiin ehdotuksen mukaan säännösten korkea kynnyks, ehdotus on ongelmallinen. Epäselväksi jää, arvioidaanko sulkemista tai toiminnan kieltämistä koskevassa harkinnassa aiempien toimenpiteiden kuten yleisten

hygieniatoimien tai rajoitustoimien tehokkuutta. Jos tartuntataudin ei ole osoitettu levinneen tiloissa, joihin sulkua tai kieltoa harkitaan, ei voida tehdä johtopäätöstä, että aiemmat toimenpiteet eivät olisi riittäviä. Ehdotus johtaisi todennäköisesti siihen, että säännöstä sovellettaisiin sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän vakavan ylikuormittumisen tilanteessa, vaikka ei olisi mitään näyttöä siitä, että ylikuormittumista aiheuttava tartuntatauti olisi levinnyt niissä tiloissa, joihin sulkua tai kieltoa harkitaan.

Säännöksessä todetaan, että sulkutoimet voivat koskea huomattavan infektioriskin toimintaa. Perusteluissa ei avata tätä lainkaan. Riskinä olisi se, että tietyt toiminnot tai tilat leimattaisiin huomattavan infektioriskin toiminnaksi riippumatta siitä, onko osoitettu, että virus on levinnyt näissä tiloissa.

MaRa katsoo, että tilojen sulkeminen tai toiminnan kieltäminen tulee olla mahdollista ainoastaan erillisen pandemialain tai tartuntatauti-lain pandemialuvun perusteella. Asiaa on käsitelty tarkemmin lausun-non kohdassa 3.

Lupa- ja valvontaviraston sekä hyvinvointialueiden päällekkäinen toimivalta

Lupa- ja valvontavirastolle sekä hyvinvointialueille ehdotettu päällekkäin toimivalta on erittäin ongelmallinen. Samaan aikaan voisi olla voimassa alueella sekä hyvinvointialueen että lupa- ja valvontaviraston rajoitus- tai sulkupäätös, jotka päätökset voisivat olla keskenään erisisältöisiä. Perusteluissa todetaan, että hyvinvointialueen tekemässä samanaikaisesti voimassa olevassa päätöksessä asetetut velvoitteet täydentäisivät hyvinvointialueella voimassa olevia Lupa- ja valvontaviraston päätöksellä asetettuja velvoitteita riippumatta siitä, kumpi päätös olisi tehty ensin. Tämä tarkoittaisi, että toimijan tulisi noudattaa molemmissa päätöksissä asetettuja velvoitteita.

MaRa katsoo, että laissa ei tule antaa viranomaisille päällekkäistä toimivaltaa.

81 § Sosiaali- ja terveysministeriön päätöksentekovalta

Ehdotuksen mukaan vakavan terveydenhuollon häiriötilanteen tai pandemian ehkäisemiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi sosiaali- ja terveysministeriö voisi yhteistyössä muiden toimivaltaisten ministeriöiden kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 50 b §:ssä säädettyä menettelyä noudattaen tehdä tämän lain 59, 61 tai 71-78 tarkoitetun päätöksen. Päätös voitaisiin tehdä, jos kyseistä päätöstä koskevassa säännöksessä säädetyt päätöksen tekemisen edellytykset täyttyisivät ja päätöksen tekeminen olisi välttämätöntä yleisvaarallisen tai sellaiseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi tai sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen riittävyyden turvaamiseksi. Päätöksen kanssa samanaikaisesti voimassa

olevat hyvinvointialueen tai Lupa- ja valvontaviraston päätökset täydentäisivät ministeriön päätöksessä asetettuja velvoitteita.

Päätös voisi koskea myös elinkeinotoiminnan rajoittamista tai tilojen sulkemisia.

Perusteluissa todetaan, että tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveysministeriö tekisi edellä tarkoitetun päätöksen, tulisi ministeriön tehdä yhteistyötä niiden toimivaltaisten ministeriöiden kanssa, joiden hallinnonala päätös koskisi. Esimerkiksi, jos sosiaali- ja terveysministeriö tekisi päätöksen elinkeinotoimintaa koskien, tehtäisiin päätös yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa ja riippuen siitä, millaista toimintaa päätös koskisi, voisi yhteistyötä olla tarpeen tehdä myös esimerkiksi liikenne- ja viestintäministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Yhteistyövelvoitteella varmistettaisiin, että päätösten taustalla olisi mahdollisimman laaja asiantuntemus sekä kyseessä olevasta tartuntataudista ja siihen liittyvistä lääketieteellis-epidemiologisista seikoista että kulloinkin päätöksen kohteena olevan toiminnan erityispiirteistä ja toimintaan liittyvistä muista päätöksen kannalta olennaisista tekijöistä.

MaRa katsoo, että sosiaali- ja terveysministeriölle ei saa antaa oikeutta tehdä päätöksiä elinkeinotoiminnan rajoittamisesta tai tilojen sulkemisesta tai toiminnan kieltämisestä.

82 §. Valtioneuvoston asetuksenantovaltuus rajoitustoimista.

Perusteluissa todetaan, että yleisvaarallisen tai sellaiseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin aiheuttaman vakavan terveydenhuollon häiriötilanteen tai pandemian ehkäisemiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi valtioneuvosto voisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta ja kansallista valmiusryhmää kuultuaan antaa asetuksen 59, 61 tai 71-78 §:ssä tarkoitettujen rajoitusten toimeenpanosta.

Perusteluissa todetaan, että valtioneuvoston voisi antaa asetuksen tilanteessa, jossa tarvittaisiin valtioneuvostotason yhteistä valmistelua ja päätöksentekoa. Valtioneuvosto voisi ottaa päätöksentekovastuun sellaisissa vakavissa tartuntatautilanteissa, joissa päätöksen tekemisen taustalla tarvittaisiin vahvasti myös poliittista keskustelua. Tartuntatautien torjunta on sekä asiantuntijatiedon että demokraattisen päätöksenteon alue, mutta poliittinen näkökulma ja valtioneuvoston päätöksen teko voivat olla välttämättömiä esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa epidemia- tai pandemiatilanne olisi pitkittynyt ja yhteiskunnan toimintaedellytykset uhkaisivat sen vuoksi heikentyä. Tällöin päätöksenteko edellyttäisi keskustelua myös yhteiskunnallisista arvoista ja hyväksyttävästä riskitasosta, jotka ovat pääosin poliittisia kysymyksiä. Asiantuntijat antaisivat edelleen lääketieteellisen näkemyksen asiassa, mutta valtioneuvosto vastaisi tällöin laajemmin yhteiskunnallisen kokonaisedun tarkastelusta ja mahdollisten toimenpiteiden hyöty-haittapunninnasta yhteiskunnallisella tasolla.

MaRa toteaa, että päätöksenteko rajoitustoimista edellyttää aina toimenpiteiden hyöty- ja haittapunnintaa. Tartuntatautien asiantuntijat voivat antaa päätöksenteon tueksi asiantuntemuksensa tartuntataudin riskeistä, leviämistavasta ja todennetuista tartunnoista, mutta päätöksenteko vaatii kokonaisharkintaa rajoitustoimien kohdentamisessa, niiden välttämättömyydestä ja suhteellisuudesta sekä perustuslaillisten oikeuksien huomioimisesta.

MaRa katsoo, että valtioneuvoston tasolla voidaan pandemialain tai erityisen pandemialuvun nojalla tehdä päätöksiä rajoitustoimista ja niiden käyttöönotosta. Rajoitustoimien tulee olla viimesijaisia.

99 § Korvaukset rajoitustoimista ja sulkutoimista

Laissa säädettäisiin myös perusteet elinkeinotoiminnan olennaisesta rajoittamisesta ja kieltämisestä maksettavien kohtuullisten korvausten osalta. Korvauksista säädettäisiin kuitenkin tarkemmin asetuksella, jotta voitaisiin varmistaa korvausten ja korvausmekanismien soveltuvuus juuri siihen tilanteeseen, jossa sitä tarvittaisiin.

MaRa viittaa aiemmin lausunnon kohdassa 4 todettuun.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry

Timo Lappi

Kai Massa

toimitusjohtaja

lakiasiainjohtaja

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry on matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajan palvelualojen elinkeino- ja työmarkkinajärjestö. MaRa edustaa hotelleja, kylpylöitä, viikko-osakeyhtiöitä, leirintäalueita, kongressi- ja tapahtumatoimialan yrityksiä, ravintoloita, catering-yrityksiä, eines- ja valmistuskeittiöitä, kahviloita, pubeja, yökerhoja, liikenneasemia, huvi-, teema- ja elämyspuistoja, keilahalleja, festivaaleja ja konsertti-tapahtumia, ohjelmapalveluyrityksiä, luontomatkailuyrityksiä, hiihtokeskuksia sekä matkailun markkinointi- ja välityspalveluita tarjoavia yrityksiä. MaRassa on 3 100 jäsentä, joilla on 8 000 toimipaikkaa. MaRan jäsenyritykset työllistävät noin 70 000 henkilöä.

Massa Kai
Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry